

Nyhetsbrev nr 2 2004

Projekt "Våtmarker i odlingslandskapet"

Till dig som är intresserad av anlagda våtmarker

Hej!

Här kommer ett nytt brev från projektet. Temat för detta brev är biologisk mångfald. Vi presenterar lite förhandsresultat från inventeringar av ett 20-tal våtmarker som genomfördes under sommaren. Vi kan också presentera lite dagboksanteckningar från projektets försöks-våtmark som vår gårdsvärd, Per Richard Bernström, skrivit.

Målsättningen med projektet "Våtmarker i odlingslandskapet" är att via provtagningar och inventeringar få bättre kunskap om växtnäringssavskiljning och biologisk mångfald i våtmarker som anläggs i odlingslandskapet. Ett annat viktigt mål är att sprida kunskap till alla som är intresserade av våtmarker i något sammanhang. Nyhetsbrevet går i första hand ut till lantbrukare/markägare som har anlagt och/eller sköter en våtmark eller som deltagit på någon kurs i våtmarksanläggande- och skötsel. Brevet distribueras även till entreprenörer, handläggare på myndigheter m.fl. Våtmarksbrev nr 1 hittar du på <http://www.swedenviro.se/pdf/Nyhetsbrev12004.pdf>.

Är du intresserad av att få våtmarksbrevet per e-post istället, skicka då ett meddelande till soren.eriksson@hush.se. Känner du till någon annan som inte fått brevet men som du tror vill ha det, be då denna person kontakta Sören Eriksson, HS, per e-post eller på 018-450437. Nästa nyhetsbrev kommer vid årsskiftet och har fokus på växtnäring.

Trevlig läsning hälsar Sören Eriksson och Jonas Andersson!

Inventeringar 2004

Jennie Olsson och Rebecka Österberg har under sommaren genomfört inventeringar av fågelliv och flora vid våtmarker som examensarbeten vid institutionen för naturvårdsbiologi på SLU. Handledare är Åke Berg, Anders Glimskär och Sören Eriksson. Slutredovisning blir preliminärt i januari 2005, tidpunkt meddelas i nästa nyhetsbrev som kommer vid årsskiftet. Syftet med projektet är att undersöka hur den biologiska mångfalden påverkas av anlagda våtmarker.

Fågelinventeringen skedde under maj och juni månad. Totalt inventerades 20 våtmarker. Varje våtmark besöktes vid två tillfällen, detta för att olika arter har olika häckningstid och för att det är lätt att missa arter om man är där vid endast ett tillfälle. Både spaning på håll och en runda runt varje våtmark gjordes. Art och en uppskattning av antal individer antecknades samt eventuella häckningsindicier.

Florainventeringen skedde under juli och augusti månad. Totalt inventerades 25 våtmarker, de 20 som även fågelinventerades samt 5 som inventerats med avseende på växter i en tidigare undersökning. Varje våtmark besöktes vid ett tillfälle, inventeraren gick då två varv runt varje våtmark och antecknade vilka arter som fanns. Metodiken ger en bra översikt över florans för respektive våtmark, men är ingen detaljstudie. Arterna fördes in i artlistor, där det framgick om arten hittats i vattnet eller i strandzonen samt hur vanlig den var i området.

För att kartera omgivningen runt våtmarken samt beskriva hur själva våtmarken såg ut registrerades även om våtmarken var dämmd eller grävd, storlek samt lutningen på strandkanten. En uppdelning av omgivningarna gjordes i odlad mark, bete, skog eller någon typ av öppen oskött mark. Lakttagelserna av lutning och marktyp användes vid senare klassificering av våtmarkerna och vid art/artantals-jämförelser mellan olika marker. Detta eftersom vi ville veta vilken typ av mark som lämpade sig bäst att anlägga en damm på eller vilken strandlutning som är den optimala för en stor artrikedom. Uppdelningen av de omgivande markerna gjordes också för att få se om eventuell skötsel av våtmarkerna samt våtmarksanknutna områden hade någon inverkan på artsammansättning och artantal.

Resultat

De första översiktliga analyserna som gjorts visar lite av de stora dragen;

Fåglar

- 61 olika arter sågs vid något tillfälle i/vid våtmarkerna.
- Av dessa var 19 rena våtmarksberoende arter och ytterligare 8-9 arter sådana som kan anses gynnas av våtmarker/strandängar.
- Intressant att notera är att flera arter som idag minskar i landet hittades. Bland dessa fanns t.ex. smådopping, svarthakedopping, mindre strandpipare, enkelbeckasin och brunand.

När det gäller fågelinventeringen så verkar det som att den faktor som har den absolut största betydelsen för antalet arter är storleken på våtmarken. Större yta ger ett större antal fågelarter. Det är inte så svårt att förklara eftersom en större yta på våtmarken nästan alltid skapar flera olika livsmiljöer och nischer, vilket gör att fler arter kan trivas/få plats. Eftersom ytan på våtmarken verkar ha en överskuggande betydelse så innebär det att övriga data måste räknas om i förhållande till våtmarks-yta för att det ska gå att utläsa vilken betydelse andra faktorer har på artsammansättningen och artantalet i våtmarkerna. Exempel på övriga faktorer som verkar vara av betydelse för artantal är andelen öppen vattenspegel, där det visade sig att våtmarker som i stort sett höll på att växa igen hade få arter. Även närheten till andra våtmarker eller vatten verkar ha stor betydelse för många arter.

Inventeringar av 20 våtmarker i Stockholms och Uppsala län 2004

Våtmarksberoende arter. Häckar bara i eller i kanten av våtmarken	Antal dammar arten noterades i av totalt 20 inventerade dammar	Antal par per damm	Snittantal par i de dammar arten fanns
Gräsand	19	1-12	3,5
Knipa	18	1-5	2,5
Kanadagås	10	1-6	2,5
Enkelbeckasin	10	1-2	1,1
Sothöna	11	1-7	3
Svarthakedopping	6	1-6	2,5
Knölsvan	1	1	1
Sångsvan	4	1	1
Grågås	3	1-4	2
Kricka	7	1-3	1,2
Rörhöna	1	1	1
Smådopping	2	1	1
Skrattmås	4	1-4 + 20 par i en koloni	13
Vigg	2	1-8	4
Brunand	2	1	1
Mindre strandpipare	2	1	1
Fisktärna	2	1	1
Sävsångare	6	1	1
Sävspurv	6	1-3	1,5

Gynnas av våtmarken, kan häcka i eller i närheten, samt utnyttjar våtmarken för födosök	Antal dammar arten häckade i av totalt 20 inventerade dammar	Antal par per damm	Snittantal par i de dammar arten fanns
Tofsvipa	8	1-6	3,3
Häger	5	1	1
Ängspiplärka	6	1	1
Gulärta	2	1	1
Buskskvätta	6	1	1
Fiskgjuse	2		
Ormvråk	7		
Mosnäppa	6		
brun kärrhök	1		

Kärlväxter

Något som var väldigt tydligt var hur snabbt floran intar våtmarkerna. De våtmarker som var bara ett par år gamla hade i flera fall redan lika många arter som de äldre våtmarkerna. Vid nya dammar finns ofta mycket växter av ruderat karaktär, bl.a. åkerogräs, främst då på dammvallar eller där marken blivit störd. Man får alltså ha i åtanke att ruderatväxterna drar upp artantalet i unga våtmarker, utan att "naturvårdsvärdet" nödvändigtvis ökar i samma takt. En successiv förändring av floran sker med tiden. Generellt kan man säga att äldre våtmarker är näringsfattigare än nya och att det i dessa dammar fanns fler starrarter och skogslevande arter.

Det verkar som att flacka partier av strandzonen är artrikare än branta partier. Det kan förklaras genom att en flack strand har fler nischer där fler olika arter kan få rum. Likaså ger en flikig kant mer livsutrymme för växterna, vilket innebär att artantalet ökar ju längre strandkanten är. Men det finns många faktorer som spelar in när det gäller växternas artantal och artsammansättning såsom våtmarkens ålder, näringstillgång, storlek, vilken typ av mark den är anlagd på o.s.v.

Fler analyser kommer att göras och förhoppningsvis leder det till att vi får fram mer information om hur man på ett bra sätt kan anlägga en våtmark för att gynna den biologiska mångfalden.

En våtmarksägares dagbok

Hej!

Mitt namn är Per Richard Bernström, brukare på Södra Stene gård, invid sjön Sillen, mellan Gnesta och Vagnhärad. Ägaren, Göran Österberg, och jag fick våtmarker färdig hösten 2003. Detta är således första året den är i bruk.

Lite data:

Areal 2,26 ha, inkl 4 öar,

Max djup 1,8 m (2 djuphål, resterande delar cirka 20-30 cm djupa)

Skyddszon runt på 1,08 ha,

Betongmunk vid utloppet.

Total kostnad för våtmarken 400 000

Några axplock från 2004 års dagbok

23-24 februari. Jonas Andersson vinterbadar. Han ska installera mätutrustningen i våtmarkens inloppsrör. Jonas leder projektet "Våtmarker i odlingslandskapet" vars provtagningar är förlagda hit. Vi får nytta av gårdens gamla timmersvans när vi sågar upp vaken.

4 mars. Jag tar hem lämplig vallblandning till skyddszonen som omgärdar våtmarken. Den ska tåla betestramp och tillfälliga översvämningar.

14 mars. Flyttfåglarna börjar komma. Jag ser tre grågäss och några tofsvipor. Isen börjar sakta släppa från stränderna.

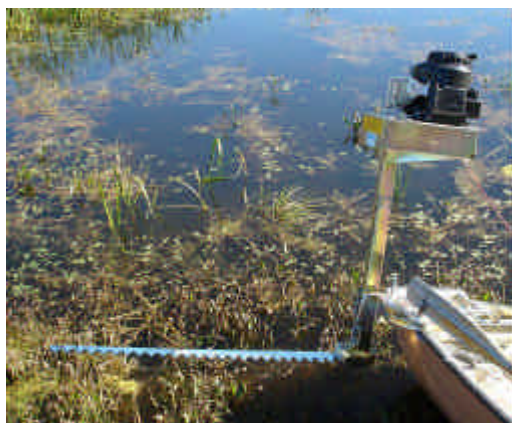
16 mars. 4 sångsvanar trumpetar ut sin ankomst och en havsörn är på tillfälligt besök.

1-2 april. Jonas installerar mätutrustningen i munken. Christer Södereng, Länsstyrelsen Stockholm, mäter in arealen med GPS. På våtmarkens grunda delar, som antagligen är mycket igenväxningsbenägna diskuterar vi om det går att köra med betesputsare. Utrustning för detta är en traktor, IH 1056 med twindäck samt en Ferri betesputs, 2,50 m bred. Lämplig tid för torrläggning blir efter fåglarnas häckning någon gång i slutet av juli.

5 april. Kniporna har kommit. Hanarna uppvaktar honorna med sitt karakteristiska kast bakåt med huvudena. Flera gräsandspar etablerar sig.

15 april. Planterar grupper med gran på två öar. De ska klippas för att tjäna som gömsle åt fågel och vilt. Fyra tranor håller mig sällskap under tiden. Ser även en mindre strandpipare på besök.

15 maj. Våtmarksdag med Christer Södereng. Fältvandringdelen är förlagd hit till Stene.

29 maj. Monterar en knivbalk på roddbåten. Projektet lånar ut ett vassklippningsaggregat, Midi 100 (se bilden ovan), mot att utövar lite försöksverksamhet. Jag ska försöka se hur ofta man behöver klippa kaveldun och vass för att få bukt med dem.

3 juni. En äldre havsörn, med sin vita stjärt, dyker upp. Örnen har tydligen upptäckt att här finns gott om ej flygfärdiga gässlingar. Sagt och gjort, kalaset blir våldsamt. Fjädrarna yr och örnen äter sig mätt, medan föräldrarna och ett par tranor försöker skrämma iväg marodören. Någon timme senare lyfter havsörnen med tunga vingslag och försvinner.

15 juli. Kaveldunet växer frodigt. Kommer det att bära för traktorn när jag ska ut och putsa?

30 juli. Tömmer våtmarken. Endast djuphålorna blir kvar med vatten.

17 september. Det har nu torkat upp hyfsat på de grunda delarna. Till min glädje bär det för traktorn när jag putsar. Cirka ett hektar kaveldun försvinner tillsammans med tågväxter, starr och andra strandväxter. Nu ser det betydligt trevligare ut i våtmarken.

20 september. Det är några som hjälper mig bli kvitt kaveldunet. Varje morgon är nya spår av vildsvin som bökat upp dess rötter (se bilden ovan). Det är bara att tacka och ta emot.

25 september. Släpper på vattnet igen.

9 oktober. Ny våtmarksdag, med Hushållningssällskapet och WRS Uppsala, med fältvandringen här i Stene.

Nyhetsbrevet ges ut inom KULM (kompetensutveckling för lantbrukare inom miljöstödsområdet) och finansieras gemensamt av svenska staten och EU.

Författare: Sören Eriksson, HS 018-560437, Jonas Andersson, WRS Uppsala, 018-104540.

Projektets finansiärer

WRS
Water Revival Systems Uppsala AB

MISTRA

HS
Hushållningssällskapet

VASTRA

SVERIGES
LANTBRUKS
UNIVERSITET
SLU

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Stockholms läns landsting